PROUČEVANJE ZGODOVINE POLITIČNIH IDEJ: TEORIJE IN METODE

JERNEJ PIKALO

Povzetek

Članek prinaša pregled razvoja sodobne metodološke misli zgodovine političnih idej od kanonskega pristopa preko cambriške šole do poststrukturalističnih metodologij. Ugotavlja, da se cambriška šola v metodološkem smislu osredotoča predvsem na avtorja in njegove namene, manj pa na bralca oziroma interpreta političnih idej. Članek zagovarja dialoški pristop k proučevanju političnih idej, ki razume oblikovanje pomena politične ideje kot dialog med avtorjem in interpretom. V metodologijo proučevanja političnih idej vpeljuje vprašanje diskurzivnih formacij in nebesedilnih dejavnikov za pomen političnih idej. Članek prikazuje genealogije, glavne točke strinjanja in razhajanja posameznih pristopov, ki so umeščene v širši, tudi slovenski, kontekst družboslovnih in političnih teorij.

Jernej Pikalo je izredni profesor politologije na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani, e-pošta: jernej.pikalo@fdv.uni-lj.si

Uvod

Profesor Bibič (1986, 1405) je ob 25. obletnici politologije na Slovenskem zapisal:

> *»Če bi skušali opozoriti vsaj na nekatere najočitnejše deficite politične znanosti, bi morda kazalo poudariti vsaj tele: (1) politična znanost ni zadostno metodološko reflektirala samo sebe, da bi razčlenjeno in primerjalno osvetlila vso zapletenost svoje specifične vloge v sodobni družbeni znanosti in družbeni praksi; /…/ (5) čaka jo tudi pomembna naloga, da preučuje zgodovino politične misli na Slovenskem (in sodeluje pri raziskovanju politične misli drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti)«.*

Že kratek pregled dveh orisov zgodovine političnih idej na Slovenskem (Goričarjevega *Orisa zgodovine političnih idej* (1959) ter Alatrijevega *Orisa zgodovine moderne politične misli* (1980)), ki sta izšla pred Bibičevim besedilom ob 25-letnici politologije, pokaže na deficit metodološkega razmišljanja o preučevanju zgodovine političnih idej. V nobeni od knjig ni poglavja o metodah preučevanja niti se pisca z njimi v besedilu ne ukvarjata. Prav tako tudi ne pojasnjujeta, kako sta do védenja o idejah sploh prišla. Ne ukvarjata se z vprašanji interpretacije, njene veljavnosti, večje ali manjše verjetnosti, s sobesedili nastanka idej ter njihovega vpliva na ideje itn. Medtem ko je bilo v nekdanjem jugoslovanskem prostoru kar nekaj orisov zgodovine političnih idej in so izhajale tako knjige domačih kot tudi tujih avtorjev, specifičnega ukvarjanja z metodologijo preučevanja zgodovine političnih idej ni bilo. Če je metodološka debata že bila, je bila zgolj posredna, v okviru širših tem filozofije, politologije, marksizma in humanizma.

Ta prispevek seveda ni namenjen temu, da bi kakorkoli popravil dolg, ki ga je opisal že Bibič. Za to bodo potrebni širše in obsežnejše raziskave ter napor celih skupin raziskovalcev. Namen tega besedila je zgolj spodbuditi in izostriti debato, ki je na ta ali oni način že potekala v politologiji. Izostreni metodološki in teoretski nastavki so namreč predpogoj za nova spoznanja na tem področju. Inovacije v metodah raziskovanja lahko omogočijo nove vpoglede ter spreminjajo pomen in vlogo starih političnih idej. Kot ima vsaka politična oz. družbena ideja svoje sobesedilo, v katerem nastane in ki je obojestransko produktivno tako za idejo kot tudi za sobesedilo (cf. Adam et al. 2005; cf. Banjac 2010), je za vsako metodologijo značilno intelektualno in metateoretsko sobesedilo, ki je zanjo produktivno.

Bibičevo metodološko sobesedilo preučevanja zgodovine političnih idej je mogoče razbrati zgolj posredno, v besedilih, katerih osrednja preokupacija je druga, ne metodologija zgodovine političnih idej *per se*. Iz teh zapisov je mogoče rekonstruirati Bibičevo historično metodološko misel, ki se večinoma nanaša na vlogo preteklih idej za politologijo sedanjosti. Politologija mora biti po njegovem mnenju predvsem usmerjena v prihodnost, zgodovinske lekcije so namenjene boljšemu razumevanju sedanjosti. Da bi politična znanost lahko zrla v prihodnost, mora biti predvsem zelo dobro izoblikovana zavest o preteklosti. V preteklem je namreč po Bibiču (1978, 52) anticipacija prihodnosti, »da izlušči iz nje tiste metodološke in teoretske prvine, ki so kljub zgodovinski razdalji še vedno žive«. Politično znanost mora zanimati sobesedilo zgodovinske izkušnje, ker se tako lahko izogne napakam preteklosti v prid boljši prihodnosti. Historizem politične znanosti izhaja iz spoznanja, da sedanjost ni nastalost, ampak nastajanje, da ni identiteta, ampak

protislovje, da ni opredeljenost, ampak opredeljevanje, in ne mir, ampak boj za mir (ibid., 39). Bibič torej posebej poudarja aktivni moment politične znanosti kot intervenirajočo silo v družbeno sedanjost in v primerjavi z anglosaškimi teoretiki politologije v preteklih političnih idejah ne vidi samo historične kuriozitete ali največ genealoške usedline, ki bi omogočala sedanjost, temveč predvsem zelo potentno silo družbene sedanjosti (cf. Alatri 1980, 10). Ravno ravnanje, aktivni moment politične znanosti, je tisto, kar Bibič (1978, 37) posebej izpostavi: »Politična znanost poslej ne prihaja na prizorišče šele post festum,[1] da bi v neprizadeti zgodovinski distanci ugotovila, kakšen je svet in kakšni so ljudje v njem, ampak da bi ljudem omogočila, da izoblikujejo v sebi boljše ljudi v boljšem svetu.« Bibič torej vidi posebno vlogo politologije kot emancipatorne dejavnosti, katere namen ni samo razlagati, temveč tudi posegati ter aktivno sodelovati pri določanju sedanjosti in prihodnosti.

V tem članku želimo storiti troje: podati kratek pregled sodobnega razvoja metodološke misli zgodovine političnih idej od kanonskega pristopa prek cambriške šole do poststrukturalističnih metodologij. S tem želimo spodbuditi razpravo o metodologiji preučevanja zgodovine političnih idej tudi na Slovenskem. Metodologija preučevanja preteklih političnih idej se razlikuje od siceršnjih historičnih metodologij (razen morda nekaterih vrst intelektualnih zgodovin) ravno na točki, na katero je Bibič opozoril: na politične ideje namreč ne gledamo zgolj kot na ideje same zase, temveč kot na intervenirajočo silo v politično dogajanje, ne zgolj kot na deskriptivna orodja opisa politične realnosti neke pretekle dobe, temveč predvsem kot performativne dejavnike oblikovanja preteklosti in prihodnosti. S to debato se želimo odmakniti od logike enota-ideja ter preiti na logiko diskurzivnih formacij in nebesedilnih dejavnikov pri oblikovanju političnih idej. Posebej želimo tudi poudariti odmik od interpretocentrične metodologije zgodovine političnih idej in v dialoški proces oblikovanja vednosti vključiti bralca kot pomembnega za razumevanje idej.

Ta prispevek je del širšega napora skupine raziskovalcev s področja zgodovine političnih idej in zgodovine na splošno (delno je predstavljen v tej številki *Javnosti –The Public* v besedilih drugih piscev), s katerim želimo spodbuditi nastavke za novo premišljanje slovenske zgodovine političnih idej, ki ne bo tematizirala samo političnih idej *per se*, temveč bo v dozdajšnjih literarnih, socialnih in kulturnih idejah sposobna prepoznati politične ideje, jih pravilno kontekstualizirati in ovrednotiti. Želimo tematizirati ideje, ki so bile do zdaj zapostavljene in (ali) nezadostno obdelane. Pot politične nacije se namreč konstituira ravno skozi zgodovino političnih idej – če je ne bomo znali tematizirati in razviti metodologije za njeno preučevanje, tudi ne bomo razvili zavesti o politični preteklosti kot temelju politične sedanjosti.

Genealogija cambriške šole

Preučevanje zgodovine političnih idej pred cambriško šolo je bilo kanonsko in besedilno. Kanonski pristop, ki se je večinoma prakticiral v zgodnjih šestdesetih letih 20. stoletja, je kot vir preučevanja političnih idej navajal kanonska besedila, ki naj bi vsebovala vedno relevantne politične ideje, univerzalne ideje z neomejenim časovnim in prostorskim dosegom. Prisegalo se je na preučevanje besedil, ki so bila s stališča političnih idej večno relevantna in so imela razlagalno moč tudi za sodobne probleme (cf. Bibič 1978, 52). Veljalo je, da npr. preučevanje Aristotelovih idej o demokraciji lahko vedno prispeva k razumevanju (sodobnih) demokratičnih

političnih sistemov. Senecova (4 pr. n. št. – 65) razmišljanja v epistolah Luciliju so npr. lahko pomenila moralni navdih za vladarje katerekoli dobe. Kanonski pristop je šel z roko v roki z besedilnim preučevanjem političnih idej, ko je bilo treba kar najnatančneje povzeti in analizirati tisto, kar je zapisano.

Za kanonski pristop je enota analize politična ideja. Ne zanimata ga ne avtor ideje in ne sobesedilo, v katerem je nastala. Ameriški intelektualni zgodovinar Arthur O. Lovejoy, ki je tudi prvi utemeljil polje preučevanja zgodovine idej, je s pristopom enota-ideja preučeval kontinuiteto izrazov neke ideje (t. i. iskanje ključnega pomena) (cf. Lovejoy 1970). Preučeval je, kaj vse pomeni ideja, npr. demokracije, kaj je ključni pomen demokracije. Pri tem je zanemaril vlogo avtorja pri določanju pomena te ideje. Preučevanje enote-ideje na tak način onemogoča razumevanje vloge, ki jo je imela ideja pri določenem avtorju, njegovem opusu, povzroča pa tudi nerazumevanje siceršnjega intelektualnega sobesedila neke dobe (cf. Hamilton-Bleakley 2006, 21, 22). Metodologija kanonskega pristopa temelji na predpostavki, da je za razumevanje avtorjevih idej dovolj osrediniti se na to, kar je avtor o tej ideji povedal ali zapisal. Pomen izjave naj bi vsebovala že sama izjava. V skladu s kanonistično logiko besedilnega preučevanja idej je izjava zgolj način uporabe določenih besed in nič več. Da bi razumeli pomen izjave, ni treba preučevati drugih avtorjevih idej, sobesedil ali načinov izjavljanja (velelno, vprašalno, cinično, žugajoče, informativno, ukazovalno ...), da o diskurzivnih formacijah sploh ne govorimo.

A kritika kanonskega in besedilnega pristopa ni edini vir nove metodologije in teorije cambriške šole. Zgodovinska hermenevtika, ki jo je na angleškem območju začrtal Robin George Collingwood, na nemškem (in pozneje mednarodnem) pa Hans-Georg Gadamer, je poleg Lovejoyeve zgodovine idej eden ključnih virov cambriške šole.

Kdor želi razumeti besedilo v zgodovini politične misli (in na splošno), vedno načrtuje. Takoj ko se v besedilu prvič pokaže smisel, z njim interpret poskuša razumeti celoto, čeprav mogoče to ni smisel celotnega besedila. Prvi smisel pa se pokaže zato, ker besedilo beremo z določenim pričakovanjem nekega smisla – izdelamo podnačrt, ki ga stalno revidiramo na osnovi tistega, kar je pred nami (Gadamer 1978, 299). Interpretacija se vedno začne s predpojmi, predsodbami, predmnenji, predsodki (nem. *Vorurteil*), ki jih med branjem zamenjamo s primernejšimi pojmi. Predmnenja odločilno vplivajo na vsebino interpretacije. Z razsvetljenskega vidika, ki je zahteval popolno avtonomijo uma in temu pripadajočega vsedoločujočega subjekta, so predsodki nekaj slabega, saj ne vodijo do končnega mnenja, ki bi lahko pretendiralo na resnico, ker je obremenjeno s predsodki. Po tradicionalni hermenevtiki pred Gadamerjem je subjekt tisti, ki poskuša dojeti objekt (besedilo, družbeno dogajanje itd.). Besedila obstajajo, družbena dogajanja potekajo in naloga interpreta jih je čim bolje dojeti, razumeti in razlagati. Subjekt, šolan v klasični hermenevtični tradiciji, je tisti, ki mu do objekta uspeva prodreti brez predsodkov. Gadamer pa pokaže, da so ravno predsodki osnova za razumevanje objekta preučevanja (Outhwaite 1985, 25). Razsvetljenstvo je namreč hotelo odpraviti predsodke s predsodkom o nezmožnosti, da bi predsodkovne interpretacije pretendirale na resnico. Gadamerjevo delo je tako upor proti pozitivizmu in empirizmu ter njunima načinoma interpretacije kot tudi proti klasični hermenevtiki, katere zavzemanje za odpravo predsodkov je vodilo do istih pozitivističnih zaključkov. Kritična hermenevtika se lahko začne šele tedaj, ko spoznamo, da je zanikanje vseh

predsodkov ravno tako samo bitka za priznanje vladajoče ideologije, katere revizija šele odpira pot k primernemu razumevanju besedila.

Naloga hermenevtičnega raziskovanja je ozavestiti lastna predvidevanja, predmnenja in predsodke ter se tako približati razumevanju besedila. Kajti razumevanje ni samo oživljanje mrtvega pomena besedila. Ni samo neka dejavnost med mnogimi, ki jo opravlja človeško mišljenje, temveč je dejavnost temeljnega pomena za človeško bivanje. Odkar je Heidegger oblikoval pojem hermenevtike fakticitete, je razumevanje način biti (nem. *Dasein*). To velja za vsakršno razumevanje, ne samo za razumevanje in preučevanje človeških dejanj. Velja tako za razumevanje v družboslovju kot tudi v naravoslovju. Je način, zaradi katerega človeška bitja sploh obstajajo (cf. Giddens 1976, 151). V politologiji je pri razumevanju še dodatna težava, ker se mora ukvarjati z že (pre)interpretiranim svetom (Outhwaite 1985, 35; Giddens 1976, 158, 159). Gre za politični okvir, v katerega so vpeta človeška dejanja, ki daje pomenski okvir za vsako preučevanje. Zato naj bi v politologiji in družboslovju na splošno veljala metoda dvojne hermenevtike (*pace* Giddens). Toda razumevanje je manj metoda, kot trdi Giddens, in bolj način, kako imeti dostop do politične realnosti. Beseda dostop je v tem smislu vprašljiva, ker smo sami že del politične realnosti, vsakršno dostopanje pa pomeni, da politična realnost obstaja kot objektna bit, ki biva sama zase in ni odvisna od človeških dejanj. Zaradi tega je mogoče reči, da razumevanje ni nikoli objektno razumevanje objekta preučevanja samega (v našem primeru političnih idej), ampak je fuzija tistega, ki preučuje, s tistim, kar preučuje. Gre za dialoški proces, kjer se združita dva horizonta, ki se definicijsko ne moreta zliti v enega. Zaradi tega je nemogoče priti do cilja interpretacije, tj. da bi idejo razumeli in dojeli objektivno v njenih terminih – največ, glede česar lahko upamo, je fuzija horizontov, delno stikanje med našim svetom in našim interpretativnim okvirom, ki se ujema s kulturnim okvirom in od katerega se ne moremo odlepiti, in drugim svetom, ki ga želimo dojeti (Skinner, 1985, 7).

Za razumevanje neke situacije je torej potreben zgodovinski horizont. Toda v ta horizont ne vstopimo zgolj s prenosom v določeno zgodovinsko situacijo – nasprotno, horizont moramo imeti že od nekdaj, da bi sploh lahko postali del določene zgodovinske situacije in jo razumeli. Prenesti sebe v zgodovinsko situacijo ne pomeni ne gledati nase – v tej situaciji se moramo najti (to sploh daje smisel prehajanja). Prehajanje v drugega ni preprosta empatija, temveč je dviganje na raven splošnosti, ki presega lastno partikularnost in partikularnost kogarkoli drugega (Gadamer 1978, 338, 339) – gre za vzorce, ki krožijo na ravni splošnosti. Zaključek, ki temu sledi, je, da je vsakršno razumevanje ne samo razumevanje drugega v z dialoškega vidika njemu in tudi nam lastnih terminih, ampak je tudi samorazumevanje.

Še več. Samo ukana analitičnega uma je, da dva zgodovinska horizonta vidi kot dve ločeni, zaprti entiteti, ker je povsem jasno, da nikoli ne stojimo nasproti določeni situaciji, ampak smo vedno že v situaciji sami. Politična realnost ni nekaj, kar je zunaj, ampak smo to mi. Razsvetlitev je nemogoče dokončati na način razločevanja, toda to ni pomanjkljivost refleksije, ampak jedro zgodovinske biti, ki smo mi sami. Vsako védenje o sebi namreč izhaja iz že zgodovinske potopljenosti, ki jo Gadamer (1978, 335), tako kot Hegel, imenuje substanca. Arhimedova točka, ki bi od zunaj omogočala objektivno dojemanje zgodovine, ni mogoča. Popolnosti zgodovine ni mogoče zajeti zunaj zgodovine, ampak šele v zgodovini sami.

Najpomembnejši cilj zgodovinskega védenja ni védenje o preteklosti, pač pa razumevanje sedanjosti. Preučevalec zgodovine političnih idej ideje preučuje zato, da bi razumel politično sedanjost in prihodnost. Collingwood v *Načelih zgodovine* (1934/2001, 130) zagovarja idejo, da preteklost ni samo predpostavka sedanjosti, ampak postavka zanjo. Sedanjost po njegovem mnenju sploh ne more obstajati brez preteklosti. Naloga zgodovinarja (oz. preučevalca političnih idej) ni preprosto samo preučevati preteklost, ampak hermenevtično poskusiti odkriti, kako preteklost biva v sedanjosti. Namen zgodovine je torej rekonstrukcija pretekle misli s sedanjo mislijo, pretekle misli, ki je naredila sedanjost tako, kakršna je – zaradi tega je zgodovina vedno usmerjena v sedanjost in jo poskuša razložiti (ibid., 126). Preteklost je po Collingwoodu pogoj za sedanjost v zgodovini, ne pa tudi v naravi. V naravi je preteklost nujna za sedanjost, a ko se zgodi sedanjost, je preteklost za nami. V zgodovini pa ni tako – tu preteklost, kljub temu da je preteklost, še vedno oblikuje sedanjost.

A Collingwood ni zgodovinski determinist, ki bi zagovarjal popolno pojasnjevalno moč preteklosti. Njegova misel, ki je bila odmik od klasične angleške tradicije zgodovinskega preučevanja in je bila pomemben vir navdiha cambriške šole, zagovarja nepopolno determiniranost sedanjosti s preteklostjo. V mnogih delih trdi, da preteklost ne more nikoli v popolnosti pojasnjevati preteklosti, ampak gre bolj za vpliv na kontingenčnost dogajanja v sedanjosti. Preteklost lahko vpliva v smislu določanja možnosti, ki lahko vplivajo na sedanjost (Collingwood 1934/2001, 142), ne določa pa je popolnoma. Preteklost torej živi v sedanjosti predvsem z določanjem okvirov verjetnega.

Collingwood (1934/2001, 136) tudi zagovarja idejo, da zgodovinska preteklost ni tista, ki se je spomnimo, niti vsota posameznih spominov, ampak idealna preteklost, ki se porodi znanstveniku ob teoretiziranju in razmišljanju, tudi o konceptih. Preteklost biva kot zgodba, ki jo zgodovinar osmisli po logični in časovni osi. Svet zgodovinarja je vedno svet konceptov, katerih namen je zagotoviti skupno osnovo, kjer se lahko srečajo različne izkušnje različnih ljudi. Koncepti te izkušnje poenotijo oz. jih postavijo na skupni imenovalec. Svet zgodovinarja je podoben svetu znanstvenika – oba delujeta znotraj sveta abstrakcij. Ključna razlika med njima pa je, da, medtem ko znanstvenik (predvsem naravoslovnih znanosti) išče abstraktne podobnosti, zgodovinar išče abstraktne razlike oz. posameznosti. Zgodovina je, podobno kot znanost nepopoln pogled na svet, ki ne želi popolnega védenja o svetu, ampak védenje o vsem, zavedajoč se, da interpretacija nikoli ne meri na popolnost razumevanja, ampak na partikularnost. Zgodovinska preteklost je torej partikularna interpretacija idealnega videnja preteklosti.

Izhajajoč iz krščanske tradicije hermenevtike in sledeč Collingwoodovim idejam, je pomembno poudariti, da naloga hermenevtične interpretacije ni iskanje ene in edine (zakrite) resnice o preteklosti, temveč podajanje ene izmed možnih interpretacij. V krščanski tradiciji hermenevtike je besedilo tisto, ki odloča, ali je neka avtorjeva interpretacija bolj ali manj verjetna. V kritični hermenevtiki pa besedilo ne nudi več dokončnega odgovora, ali je neka interpretacija pravilna ali napačna. V primeru kritične hermenevtike govorimo zgolj o bolj ali manj verjetnih interpretacijah, in ne o pravilnih in nepravilnih.

Nastavki za drugačno preučevanje političnih idej, ki jih je ponudila kritična hermenevtika, Collingwoodovi prispevki za nove načine zgodovinske interpretacije

ter tudi drugi sodobni pristopi filozofiji zgodovine in družbenih ved, so pomembno vplivali na cambriško šolo preučevanja politične misli. Pomena besedila ali izjave ni več iskala samo v besedilu ali izjavi sami, temveč je razumevanje dojela kot relacijski proces oblikovanja pomena izjave.

Cambriška šola: revolucija metodologije in teorije preučevanja političnih idej

V šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja se je na Univerzi Cambridge v Veliki Britaniji oblikovala šola preučevanja zgodovine političnih idej, ki je pomembno spremenila dotedanji besedilni način raziskovanja političnih idej. T. i. cambriško šolo interpretacije oz. cambriško šolo politične misli povezujemo z deli Johna Grevillea Agarda Pococka, Quentina Skinnerja in Johna Dunna. Pristopi, ki so jih oblikovali, se odmikajo od tradicije angleškega empiricističnega zgodovinopisja in analitične filozofije ter se približujejo evropski kontinentalni tradiciji perspektivističnega pogleda na védenje. Vsak fenomen je mogoče pogledati z več vidikov. Zgodovina misli je pravzaprav zgodovina perspektiv – novih, spremenjenih, zamenjanih. Védenje o neki zadevi je vprašanje trenutnega fiksiranja perspektive. Pristopi cambriške šole k oblikovanju političnih idej se razlikujejo glede na vir perspektive: njihove predstavnike označimo kot konvencionaliste, kontekstualiste in biografiste. Skinnerja in njegove učence prištevamo med konvencionaliste, ker zagovarjajo tezo, da če hočemo razumeti politične ideje, jih moramo preučevati znotraj konvencij oz. debat časa njihovega nastanka. Pomeni idej se vežejo na namene, ki jih avtorji izražajo znotraj konvencij. Zaradi poudarjanja avtorjevega namena je Skinnerjevo delo pogosto označeno tudi kot intencionalizem. Pocock in kontekstualisti trdijo, da paradigme (z drugimi besedami bi jih lahko označili tudi kot epistemično realnost) določajo avtorjeve namene in da se vsako znanje lahko giblje samo znotraj teh paradigem. Pomeni idej, ki so dostopni avtorjem, so odvisni od načinov mišljenja, pisanja in govorjenja v družbi nekega časa. Avtorji se ne morejo otresti družbene pogojenosti svojih izjav. John Dunn in biografisti pa trdijo, da so za razumevanje političnih idej pomembni osebni dogodki in izkušnje avtorjev ter situacije, ki so nanje vplivale. Trdijo, da izjave nujno odražajo trenutek, ali priložnost, ali situacijo, v kateri je bila izrečena, kar vpliva na pomen izjave (cf. Bevir 2000, 3).

Skinner, Pocock in Dunn so s poudarjanjem vsesplošnega družbenega, kulturnega in lingvističnega sobesedila za raziskovanje politične misli pomembno prispevali k drugim in drugačnim interpretacijam političnih idej. Preučevanje političnih idej je pod vplivom cambriške šole postalo zgodovinsko občutljivo, kar pomeni, da je treba politične ideje preučevati v zgodovinskih sobesedilih njihovega nastanka.

Skinnerjev konvencionalistični projekt je odmik od do takrat prevladujočega besedilnega in kanoničnega preučevanja. Najpomembnejše vprašanje, ki si ga zastavi, je, kako je mogoče razumeti besedilo in kaj je za to potrebno. Je dovolj zgolj besedilo, nam to pove vse, kar moramo o njem vedeti, ali pa je pomembno še kaj drugega? Ali je mogoče zgolj iz besedila nekega avtorja imeti popolno predstavo o njegovih idejah in namenih, s katerimi je pisal, ali pa je treba za razumevanje še kaj več?

Načini interpretiranja političnih idej se v splošnem razvrščajo med dva pola: med avtonomijo besedila in popolno potopljenost v sobesedilo. Besedilo je mogoče razumeti ali na podlagi sobesedila religioznih, političnih in ekonomskih deja-

vnikov, ki določajo pomen vsakega besedila in so okvir, znotraj katerega je mogoče razložiti vsako besedilo, ali pa je besedilo avtonomno kot edini avtoritativni vir razumevanja (kot npr. v tradiciji preučevanja kanonskih besedil). Skinner (1988, 29) meni, da noben pristop ni primeren za razumevanje političnih, filozofskih ali literarnih besedil. Problem avtonomnega razumevanja besedila je, da ni mogoče odkriti, kaj je pisec rekel oz. želel narediti (še posebej, če izhaja iz druge kulture), ne da bi v razumevanje vpletli vsaj nekaj interpretovih pričakovanj o tem, kaj naj bi pisec rekel (ibid., 31). Stalna nevarnost, ki preti razumevanju preteklih dogodkov, je, da naša pričakovanja (kaj naj bi nekdo rekel ali naredil) določajo način našega razumevanja pretekle situacije – gre za pogled, ki ga ne delimo nujno s piscem izvornega besedila.

Skinnerjev metodološki postopek temelji na teoretični predpostavki, ki jo deli z Gadamerjem, da naše razumevanje vodijo predsodki, predsodbe. Naše razumevanje zgodovine je nujno pogojeno z uporabo paradigem, ki določajo naše mišljenje in dojemanje. Naše razumevanje zgodovinskega dogajanja je potopljeno v paradigmatsko dojemanje današnjega sveta. Predsodbam in predsodkom se v oblikovanju zgodovinskega védenja ni mogoče izogniti. Zgodovinar preteklih dogodkov ali procesov ne more spoznati v čisti obliki, brez lastnih predmnenj ali predsodb, ker so ti konstitutivni del oblikovanja zgodovinskega védenja. Zgodovina je pravzaprav oblikovanje védenja o preteklih dogodkih po časovni in logični osi, pri čemer to zgodovinsko védenje šele konstituira zgodovinske dogodke. Zgodovinski dogodki, ideje ali procesi ne obstajajo sami zase, zgodovina jih osmisli šele na logični in časovni osi kot dialoški miselni proces.

Preučevalcem idej iz drugih obdobij, ki želijo oblikovati zgodovinsko védenje brez zavedanja potopljenosti v lastno zgodovinsko situacijo, preti nevarnost, da zapadejo v zgodovinski absurd z uporabo paradigem nekega drugega časovnega obdobja in s tem v prisiljeno interpretacijo. Prezentizem, razumevanje preteklosti v terminih sedanjosti, je ena od največjih napak metodološkega postopka razumevanja zgodovinskega dogajanja. Ne samo, da na ta način nujno zapadamo v interpretacijo, ki ima malo ali nič opraviti z dejanskim namenom pisca besedila, ampak gre tudi za prisiljeno interpretacijo, ko ne samo da nezavedno spremenimo pomen namena besedila, ampak tudi zavestno vsilimo interpretacijo ter tako razrešujemo navidezne kontradikcije ali nedoslednosti izvornega besedila, ki so ali pa niso bile povzročene zavestno. Naloga vsiljene interpretacije je vzpostavljanje koherence razumevanja avtorja, za katero pa ni nujno, da je enaka avtorjevi. Prezentistični zgodovinar lahko hitro naredi metodološko napako, če začne postopek zgodovinske raziskave z uporabo doktrine, ki jo v sedanjosti štejemo kot konstitutivno za razumevanje pisca, dejansko pa za časa pisca njemu sploh ni bila znana (Bartelson 1995, 59).

Da bi obšel omenjene pasti, je Skinner vpeljal pomen sobesedila za razumevanje besedila. Če želimo razumeti pretekla dejanja in izjave, je pomembno dvoje: znebiti se moramo domneve, da sta pomen besed in sobesedilo, v katerem se pojavljajo, stalna skozi zgodovino, ter posledično razširiti območje zgodovinskega raziskovanja, da bi lahko odkrili sobesedilo, v katerem so bila posamezna dela napisana. Pri tem nikakor ne moremo upati, da bo sobesedilo neke izjave dovolj za popolno sliko neke situacije, ker je lahko vedno dvoumno. Namesto tega moramo preučevati vse posamezne situacije, ki se lahko spreminjajo na mnogo načinov, v

katerih se lahko določene oblike besed logično uporabljajo – vse funkcije, ki jih besede lahko imajo, vse stvari, ki jih z besedami lahko počnemo. Velika napaka ni samo, da želimo odkriti ključen pomen, idejo, ki bi v vseh časovnih obdobjih imela enak pomen (kar je zagovarjala kanonsko-besedilna metodologija), temveč že to, da sploh mislimo o kakršnemkoli ključnem pomenu (h kateremu naj bi posamezni pisci prispevali).

Namesto preučevanja pomena besed moramo raziskovati njihovo uporabo. Nemogoče je namreč reči, da neka določena ideja lahko IMA kakršenkoli pomen v obliki skupine besed, ki jim je mogoče slediti skozi čas. Pomen ideje mora namesto tega BITI njena uporaba na različne načine (Skinner 1988, 55, poudarek v izvirniku).

Ključ do pravega razumevanja besedila je v odkritju tega, kaj je avtor želel narediti *s* pisanjem in *pri* pisanju besedila: katere konvencije so ga vodile, koga je želel z besedilom prepričati, katere ideološke konvencije so omejevale in omogočale njegov način razmišljanja, kakšno politično dejanje je želel s tem storiti itn. Določenega družbenega, političnega, kulturnega ali lingvističnega sobesedila ne uporabljamo za to, da bi na vzročno-posledični način pojasnili, zakaj je bilo nekaj napisano tako, kot je bilo, ampak za to, da bi odkrili in razumeli namene ter idejo samega dejanja pisanja (Bartelson 1995, 61).

Skinner, sledeč Austinovemu *Kako napravimo kaj z besedami* (1955/1990), besedila dojema kot dejanja.[2] Če so besedila dejanja, je za njihovo razumevanje treba dojeti namen, s katerim so bila napisana. Toda dejanja so ravno tako besedila: vsebujejo intersubjektivne pomene, ki jih je mogoče razbrati iz sobesedila, v katerem se pojavljajo. Če ne želimo, da naša preučevanja zapadajo v prezentizem, velja opozorilo, da je samo pisec besedila tisti, ki ima popolno avtoriteto nad mišljeno vsebino. Sobesedilo v tem primeru ni samo pomagalo pri odločanju, kaj naj bi pisec z besedilom želel povedati, ampak je tudi končni okvir, ki je v oporo pri odločitvi, s katerimi konvencionalno spoznanimi pomeni tiste družbe je pisec želel komunicirati (Skinner 1988, 64). Besedilo potrebuje sobesedilo zato, ker je pomen besedila konvencionalen, kar pomeni, da je vpeto v konvencije jezika in kulture, zaradi česar ga je mogoče razumeti samo, če razumemo konvencije, ki ga obdajajo in ki sploh omogočajo, da nastane (cf. Tully 1988, 9). Da bi lahko ugotovili, ali neko besedilo sploh spada v sobesedilo kake politične racionalnosti (to je po Skinnerju lokalno in partikularno) in kako spada, ga je treba oceniti vsaj iz dveh zornih kotov, ki sta odsev dualnosti odnosa besedila do sobesedila. Ne samo, da se moramo vprašati, kako je neka izjava rezultat racionalnega razmišljanja posameznika, ampak tudi, ali je skladna s prevladujočim načinom oblikovanja védenja (z epistemično realnostjo) nekega časa. Da bi prišli do odgovora na ta vprašanja, moramo odkriti tako ideološke kot tudi epistemične predpostavke sobesedila, ki so pomembno vplivale na pisca (Bartelson 1995, 64; cf. Skinner 1988a, 247). Treba je odkriti lingvistične in družbene konvencije oblikovanja védenja, ker so te ključne za razumevanje sobesedila.

A samo dojemanje izjave pisca ni dovolj. Če želimo reči, da neko izjavo razumemo, ni dovolj, da zgolj odkrijemo, kaj je nekdo rekel, kaj je neka izjava pomenila (ker se je lahko njen pomen spremenil), niti ni dovolj, da izjavo postavimo v določeno sobesedilo. Pomen in razumevanje namreč nista identična pojma, kajti preučevanje družbenega sobesedila besedila lahko sicer zagotovi možnost razla-

ganja, ne more pa zagotoviti možnosti razumevanja besedila. Če ta dva pojma namreč enačimo, ostanemo na ravni pozitivističnega preučevanja, ki lahko zgolj zagotovi možnost razlaganja (ker poskuša posnemati metode naravoslovja), ne more pa zagotoviti možnosti razumevanja.

Da bi lahko razumeli izjavo, jo je treba dojeti. Dojeti je treba, kako je bilo tisto, kar je bilo povedano, mišljeno in kakšni so odnosi med posameznimi izjavami znotraj splošnega sobesedila (Skinner 1988, 62). Razumevanje besedil predpostavlja dojemanje tako tistega, kar je bilo mišljeno, da pomeni, kot tudi tega, kako je bilo mišljeno, da naj pomeni. Ključno za razumevanje kakršnegakoli besedila je odkriti kompleksen namen avtorja ter njegovega sporočila, njegove manipulacije, njegovega ideološkega zaledja itd.[3] Kar avtor izjavi, kadar razmišlja o določenem konceptu, ni nujno enako tistemu, kar o tem konceptu misli.

Avtorjevi nameni in izjave so po Skinnerju vedno konvencionalni. Če avtor hoče, da ga nekdo razume, mora svoje sporočilo povedati tako, da ga bodo drugi razumeli. Če ima namen sporočiti neko politično idejo, potem jo po navadi poda v skladu z lingvističnimi in družbenimi konvencijami nekega časa, ker mu samo sporočanje v skladu s temi konvencijami omogoča, da ga bodo naslovniki razumeli.

Pomembne niso samo besede in povezave med njimi, ki jih uporabi, pomemben je tudi način izrekanja teh besed. Način, na katerega avtor uporabi besede (velelno, povedno, zapovedujoče, ukazovalno, prepričevalno, vprašujoče itn.), je povezan z namenom avtorja – kaj hoče *s* temi besedami narediti. Skinnerjev prispevek k drugačnemu preučevanju političnih idej je predvsem v tem, da je vzbudil zanimanje za to, kaj je nekdo želel narediti z določenim govornim dejanjem, manj pa, kaj je povedal.

Skinner pri razmišljanju o svoji metodi pristaja na nekaj predpostavk, ki jih lahko označimo za problematične. Prva je, da, sledeč hermenevtični tradiciji Collingwooda in Gadamerja, tiho predvideva obstoj besedila pred oz. brez bralca. Predvideva, da besedilo biva neodvisno od bralca, da je obstoj besedila zadeva avtorja, in ne bralca oz. interpreta. Za Skinnerja je pomemben kompleksen namen avtorja in konvencije, ki so namen vodile v določen način izjavljanja, ne sprašuje pa se o bralcu kot delu dialoškega procesa oblikovanja pomena konvencionalnega besedila. S tem pristaja na ontološko pozicijo bivanja besedila brez bralca.

Skinnerjevo analitično ločevanje med bralcem in besedilom kaže na nedoslednost izpeljave interpretacije političnih idej. Medtem ko v kritiki Raymonda Williamsa Skinnerja (1989, 20, 21) nasprotuje ločevanju jezika in družbene realnosti za analitične potrebe, preučevanju njunega medsebojnega odnosa kot odnosa dveh, ločenih in zaključenih entitet, ki se lahko povezujeta zgolj na podlagi zunanjih odnosov, ter gledanju na njune odnose kot na nekaj naključnega, nekaj, kar ni organsko povezano, pri povezavi bralca in besedila naredi ravno to – ločuje ju z namenom boljšega analitičnega uvida. Za odnos med jezikom in družbeno realnostjo v obliki konvencionalnega izjavljanja Skinner, sledeč Charlesu Taylorju (1987), trdi, da je mogoče pravilno razumeti odnos med jezikom in družbeno realnostjo samo kot odnos medsebojne povezanosti in součinkovanja. Tako kot družbena dejanja in dogajanja vplivajo na politični jezik, tako tudi politični jezik vpliva in strukturira družbena dogajanja. Enako (seveda glede drugega vprašanja) velja za odnos bralca in besedila: besedilo in bralec sta povezana v podobnem

razmerju kot jezik in družbena realnost: ni bralca brez besedila, ker v tem primeru bralec pač ni bralec, ampak nekaj drugega, prav tako pa tudi ni besedila brez bralca, saj so brez njega to le črke na papirju.

Skinnerjev drugi velik metodološki problem je obstoj pomena besedila pred interpretacijo. Skinner izhaja iz metodološke predpostavke, da sta pojasnjevanje pomena izjav ter posledična identifikacija naših prepričanj logično pred razlaganjem, kar pomeni, da moramo natančno vedeti, kaj bomo razlagali, preden sploh lahko razlagamo (Bartelson 1995, 64; cf. Bevir 2000, 8). Pojavi se vprašanje, zakaj je sploh potrebna razlaga nečesa, če moramo že pred razlago vedeti, kaj bomo razlagali. To implicitno pomeni, da ima teorija pri Skinnerju suprahistorično pozicijo, da je nekaj, kar ni podvrženo zakonitostim časa, da obstaja pred zgodovinsko situacijo, da je izvzeta iz sobesedila. Z drugimi besedami to pomeni Skinnerjevo predpostavko, da besedilo obstaja pred bralcem ali interpretom oziroma da je ontološko pred interpretacijo. Ostaja pa tudi vprašanje, ali je teorija ahistorična.

Močni, šibki intencionalizem in vloga bralca

Namen pisca ter sobesedilo sta pri Skinnerju vrhovna avtoriteta, ki naj vodi interpreta, če želi priti do pravih ugotovitev. Vprašanje namena in sobesedila kot zvezd vodnic postane posebej pereče, če se zavedamo razlike med pisnimi in ustnimi izjavami, ki jih Skinner enači. Napisano namreč ne zacementira dogodka govorjenja, ampak samo povedano govorjenega, tisto, kar napišemo, ime povedanega. Napisanega ne gre enačiti s celotnim dejanjem govorjenja, ampak samo s povedanim (Ricoeur 1981, 199). Drugi problem, ki se pojavi, če vpeljemo razlikovanje med pisnim in ustnim diskurzom, je, da se samo v govorjenem diskurzu namen govorečega subjekta (avtorja) ter pomen diskurza prekrivata do tolikšne mere, da je mogoče enačiti, kaj govornik govori in kaj je z diskurzom mišljeno. V pisnem diskurzu se avtorjev namen in pomen prenehata prekrivati zaradi časovne distance. Ker avtorjevega horizonta razmišljanja ni več, ker je za vedno izginila določena situacija, v kateri je bila podana določena izjava, je nemogoče v popolnosti trditi, da je nekaj res bilo tako (ibid. 200, 201). Vsaka interpretacija pisnega besedila je zato samo približek imaginarnega ideala popolne interpretacije, ki ga po definiciji ni mogoče doseči. Razlika med govorjenim in pisanim govornim dejanjem je tudi v tem, da je pri govorjenem znan svet, ki obdaja govorno situacijo, in ni nujno vključen v dialoški proces med sogovorcema (sogovorci), medtem ko pri pisnem govornem dejanju ta svet izgine. Namen avtorja kot vodilo raziskovanja je torej mogoče raziskati samo v pisanju, ki gre prek neposredne dialoške situacije in se ne ustavi samo pri njej (ibid. 202).

Z vidika avtorjevega namena je Skinner t. i. močni intencionalist. Njegovo hermenevtično pravilo pravi, da je mogoče zgodovinsko interpretacijo enačiti z razlago tega, kar so avtorji in avtorice besedil želeli povedati v svojem pisanju in s svojim pisanjem. Močni intencionalisti trdijo, da se nameni avtorjev oblikujejo pred samo izjavo, analiza namenov poskuša odkriti vzroke za izražanje določenih namenov. Pri Machiavelliju želijo npr. odkriti, kaj ga je vodilo, da je napisal *Deset knjig* Tita Livija na način in z vsebino, kot jih je, pri J. S. Millu pa, kako je na njegove ideje vplival njegov oče James Mill, itn. Problem takega preučevanja je, da avtorji pogosto spremenijo svoje predhodne namene med pisanjem, zato je težko z gotovostjo trditi, da je nekaj zares (bil) avtorjev namen.

Besedila so za močne intencionaliste objekti, v katerih se zrcali predhoden namen avtorjev, in niso neavtorske entitete, ki bi proizvajale lastne pomene (Keane 1988, 206). Skinner ima prav, ko pravi, da avtorji standardno izvajajo namenjena govorna dejanja (hočejo nekaj povedati, s tem nekaj narediti, premakniti ...), kar pa še ne pomeni, da so nameni vedno oblikovani znotraj družbenih in lingvističnih konvencij (Bevir 2002, 42). Pri vsakem avtorju so možne individualne inovacije pri izražanju namenov, ki gredo čez ustaljene konvencije ali mimo njih. Povedano z drugimi besedami, nameni avtorjev niso nujno oblikovani v skladu s konvencijami oz. sobesedilom nekega obdobja.

Problem teoretikov, ki zagovarjajo močni intencionalizem, je predvidevanje, da imajo avtorji nedvoumno vedenje o svojih namenih. Psihoanalitična teorija to ovrže, ko trdi, da avtorji zavestno ne morejo dojeti pomena svojih izjav. Ne morejo zavestno dojeti pomena, ki jih imajo izjave zanje. Šibki intencionalizem se tej pasti izogne, saj pomena izjave ne išče v predhodnih namenih avtorja (ki so lahko okuženi z nezavednim), ampak s pomenom namena za avtorja med izrekanjem izjave. Avtorjeve namene šibki intencionalizem enači s pomenom izjave, ki jo avtor zapiše ali izreče. Nameni avtorja se po njihovem mnenju pojavijo istočasno kot izjava in jih je mogoče enačiti s pomenom izjave med izrekanjem (Bevir 2002, 70). A intencionalisti vseh vrst se ne opredeljujejo glede tega, ali so pomeni zavestni, nezavedni ali predzavestni. Omejijo se zgolj na racionalno razmišljanje o udeleženih akterjih postopka interpretacije političnih idej.

Kaj neka ideja zgodovinsko pomeni, je mogoče povezovati tako z nameni kot tudi z abstrakcijami namenov. Bevir (2002, 67) zagovarja idejo, da na namene ne smemo gledati kot na vnaprejšnje namene avtorjev (močni intencionalizem), ampak kot na pomen neke izjave za posameznika, pa naj bo avtor ali pa bralec. Nameni avtorjev namreč niso identični njihovim izjavam, izjave lahko imajo za nekoga drugega povsem drugačen pomen kot za avtorja namena. Močni intencionalisti namreč trdijo, da je vse, kar moramo storiti, da pridemo do pomena besedila, da odkrijemo voljo oz. namen avtorja. Razumeti besedilo pomeni odkriti, kaj je avtor z njim želel doseči. Močni intencionalisti se značilno osredinjajo samo na namen avtorja, pozabljajo pa na bralca, ki ravno tako določa pomen. Skinnerjev konvencionalistični projekt na besedilo ne gleda kot na dialoški proces oblikovanja pomena, kot razmerje med avtorjem in njegovimi nameni, bralcem in njegovimi nameni ter sobesedilom.

Analiza namenov avtorjev, kot jih razlaga močni intencionalizem, ne more v celoti pojasniti pomena politične ideje. Na oblikovanje pomena ideje je treba gledati kot na dialoški proces, ki v analizo pripušča individualno kreativnost in kontingentnost vpliva družbenih lingvističnih sobesedil (cf. Bevir 2002). Razlaga pomena ne sme biti zaprta v polje namena, ki bi bil sobesedilno nesubjektivno pogojen. Pomen je vedno pogojen tako z bralcem kot tudi z avtorjem. Bevir (2002) zagovarja stališče t. i. šibkega intencionalizma, ki povezuje splošen hermenevtični pomen s pomenom izjave za posameznike, naj bodo to avtorji ali pa bralci. Šibki intencionalizem preprosto pomeni, da ima izjava hermenevtični pomen zgolj zato, ker ga posamezniki naredijo takega. V primerjavi s šibkim intencionalizmom namreč močni intencionalizem verjame, da je hermenevtični pomen enak temu, kar hočejo avtorji, da pomeni, in to posledično pomeni za vse. Šibki intencionalizem pomeni, da morajo preučevalci zgodovine političnih idej preučevati pomene

idej, ki so jih te imele za določene posameznike, ne pa na splošno. Preučevati morajo npr. pomen Machiavellijevih idej za njega samega, za politične, družbene, ekonomske in kulturne razmere, v katerih je živel, za današnjega bralca itn., ne pa seveda hermenevtičnega pomena na splošno, kot ga zagovarjajo konvencionalisti in kontekstualisti, ki trdijo, da pomeni izhajajo iz splošnih konvencij ali sobesedil. Avtorjev namen ne izčrpa vseh zgodovinskih pomenov, zato ni mogoče govoriti o tem, da ima besedilo pomene tudi mimo avtorja samega. Pomeni besedila se lahko razvijejo oz. odkrijejo šele sčasoma, kar pomeni, da jih ni mogoče enačiti z avtorjem, ampak je pomemben tudi problem bralca. Ta namreč vedno bere v skladu s svojimi predpostavkami in na podlagi teh tudi razume besedilo. Bevirjeva teza torej je, da je hermenevtično razumevanje vedno razumevanje za posameznika, da ni hermenevtičnega pomena besedila samega. Govoriti je torej treba o tem, kakšen je pomen besedila za nekoga, ne pa, kakšen je pomen besedila (ibid., 74).

V debato o pomenu ta Bevirjeva teza vpeljuje element individualizma, individualne kreativnosti in inovativnosti. Pri tem gre za proceduralni, ne pa kakršenkoli drug individualizem. Proceduralni individualizem zato, ker za določanje hermenevtičnega pomena postane pomemben posameznik, ki lahko prihaja do lingvističnih in semantičnih inovacij, ne pa da se za tega posameznika zgolj predvideva (kot počnejo konvencionalisti in kontekstualisti), da je posameznik nujno vpet v lingvistične in semantične konvencije in sobesedila, ki ne dopuščajo inovacij. Zgodovinski pomeni so torej zgolj pomeni za posameznike, zgodovinarji političnih idej se morajo ukvarjati s pomeni izjav za posameznike. Besedila nimajo zgodovinskih pomenov – lahko jim jih pripišejo zgolj posamezniki oz. se to zgodi v dialoškem procesu oblikovanja pomena.

Skinnerjev metodološki pristop k preučevanju politoloških besedil temelji na prepričanju, da je jezik nevtralno orodje, s katerim in v katerem avtor izraža svoje namene. Zgodovina je po Skinnerju subjektivna zadeva, ki ima opraviti zgolj in samo z namenom avtorja, katerega vpetost v kulturno in epistemično realnost nekega časa ni pomembna. Tako videnje zanika političnost jezika ter pristaja na predpostavko njegove transparentnosti in nevtralnosti. Če naj jezik opravlja eno od svojih pomembnejših funkcij, to je pravilno opisovanje stvari in dogodkov, mora razločevati med posameznimi dejanji in stvarmi, da bi jih lahko opisal. Že način razporeditve znakov, ki označujejo glasove, določajo pravila, po katerih se glasovi razporejajo in po katerih ne.[4] Vsakršno razlikovanje oz. diskriminacija pa je politično dejanje, saj je z njim oz. z njo določeno, kaj lahko biva v jeziku in kaj ne, kaj lahko postane jezik in kaj ne. Moč kot eden osnovnih političnih konceptov je imanentna jeziku. Pravila, ki urejajo način oblikovanja in bivanja jezika ter s tem vsega znanja, sestavljajo epistemično realnost nekega časa, ta pa določa, kaj lahko postane znanje in kaj ne. Je način, na katerega se znanje oblikuje. Obstaja kot nabor implicitnih pravil, ki so prisotna pri vsakem novem tvorjenju znanja, in organizira odnose znotraj znanja. Jezik kot ključna sestavina in medij, v katerem se znanje izraža, je življenjsko odvisen od epistemične realnosti, zato ni in ne more biti nevtralno orodje, s katerim bi preučevali politološka ali katerakoli druga besedila. Jezik ne opisuje sveta tam zunaj z nevtralnimi oznakami, temveč kot nekaj, kar je odvisno od epistemične realnosti. Avtorjev namen, ki ga Skinner izpostavlja kot ključnega, je odvisen od epistemične realnosti časa in ga ni mogoče preučevati brez njene hkratne analize. Metodološka napaka prezentizma se tako pojavi tudi

na ravni jezika, ko z današnjim jezikom preučujemo pretekli jezik, ki ga je obvladovala povsem druga epistemična realnost, lingvistične strukture današnjega časa pa so povsem nesposobne preučevati lingvistične strukture iz preteklosti (cf. Coleman 1999, 32).

Bralec besedila po Skinnerju ni del dialoškega procesa oblikovanja pomena pretekle ideje. Zdi se, da njegova zgodovinska situacija ne vpliva na določanje pomena politične ideje. Tak pogled je posebej presenetljiv glede na to, da se Skinner pri svojem delu sklicuje na dela Gadamerja in Ricouerja, ki ravno temu nasprotujeta. Res je, da se Skinner strinja, da je vsak bralec oz. interpret že opremljen s predsodki, na katerih temelji interpretacija: »Modeli in predsodki, ki se jim ne moremo izogniti pri urejanju in prilagajanju naših percepcij ter misli, bodo sami določali, kaj mislimo ali dojemamo. Da bi lahko razumeli, moramo klasificirati, neznano pa lahko klasificiramo samo v terminih znanega« (Skinner 1988, 31). Skinner s tem naredi samo prvi korak, ko prizna pomembnost predsodkov in predhodnega znanja interpreta, ne pa tudi drugega, v katerem bi se moral spraševati, od kod interpretu predsodki, kaj interpretu organizira znanje, kaj mu dovoljuje, da nekaj sploh lahko postane znanje oz. predsodek. Interpret, kot da govori iz *terre nullis*, kot da ni del epistemične in jezikovne strukture, ki ga obdaja in mu omogoča, da je sploh lahko interpret. Kot da predsodki in predznanje niso del znanja samega, kot da niso tudi oni vpeti v konvencije oblikovanja znanja. Kot da bi svoj konvencionalistični projekt izpeljal zgolj napol: na eni strani zahteval preučevanje vpetosti namenov avtorja, na drugi pa pozabil ravno tako vpetost bralca. Kot da bi se na nek način vrnili v čase kantovskega transhistoričnega samodefinirajočega subjekta, ki je sam sebi merilo vseh reči. Ali je sploh mogoče reči, da interpret govori? Do določene mere da, vendar ne na način, kot si Skinner predstavlja vlogo interpreta, ko je ta kot subjekt v absolutnem razmerju do znanja.

V tem smislu je vprašljiva tudi absolutnost pozicije Skinnerjevega interpreta do objekta svojega preučevanja (besedila ali dejanja) ter njegova ali njena izvzetost iz zgodovinskosti situacije. Zgodovinska interpretacija je namreč možna samo s skupno udeležbo interpreta in interpretiranega v mediju istega jezika in deljenih pomenov. Brez skupnega jezika sporazumevanje ni mogoče. Okvir jezika omogoča, da se skozi medij intersubjektivno veljavnih simbolov uveljavi pomen preteklih dejanj in izjav akterjev (Keane 1988, 210). Skinner pa nasprotno verjame, da besedilo obstaja pred interpretom, da je interpretacija mogoča brez skupnega deležja v jeziku. Vsaka interpretacija, kar velja tako za družboslovje kot tudi za naravoslovje, je partnerski dialog med interpretom in interpretiranim. Odnos med njima naj ne bi bil odnos absolutnega subjekta, ki predstavlja avtoriteto nad svojim objektom, temveč odnos dveh partnerjev, ki sta povezana v mediju jezika. Tak odnos je imel v mislih Gadamer, ko je govoril o zlitju oz. fuziji horizontov kot tistem dejanju, ki se lahko v največji meri približa idealu interpretacije (ibid., 211).

S hermenevtiko, z interpretativnim postopkom, lahko odkrijemo samo del zgodbe. Odkrijemo lahko samo del diskurza, ki se sprašuje o tem, kaj je kdo rekel in zakaj je to rekel in kakšen je bil njegov namen znotraj konvencionalnih pravil oblikovanja znanja. Res je, da Skinnerjev konvencionalizem govori o tem, da je avtorjev namen kot vrhovno vodilo odkrivanja pomena izjave podvržen zakonitostim konvencij za oblikovanje znanja takratnega časa. Skinner (1988b, 106) posebej opozarja, da je zgolj naslanjanje na diskurzivna pravila oblikovanja znanja premalo

za razumevanje izjave, saj s tem zanemarimo primere ironije, smešenja itd.[5] Toda s svojo metodo ne poseže globlje, ne poseže v razpravo o tem, katere zakonitosti obvladujejo epistemično realnost nekega časa, po katerih zakonitostih se oblikuje diskurz. Za Skinnerja so diskurzivna pravila nekaj danega, znotraj česar se gibajo avtorjevi nameni, ne pa stvar, ki bi jo bilo vredno preučiti.[6] Tudi hermenevtika na splošno ne posega v pravila oblikovanja diskurza niti v sintaktična ali semantična pravila. Torej lahko taka analiza diskurza, v našem primeru političnih idej, ostaja zgolj na analitični površini, ki se ne sprašuje o tem, kako se oblikuje diskurz oz. katera pravila obvladujejo oblikovanje znanja v določenem obdobju in kakšne so posledice tega. Če želimo prodreti globlje, če želimo odkriti, kaj je tisto, kar obvladuje diskurz, moramo poseči po metaanalizi diskurza, ki odkriva zakonitosti njegovega oblikovanja. Ena od metod, ki nam jo je ponudil strukturalizem in pozneje poststrukturalizem, je genealogija.

V tem smislu je torej veliko premalo, da zgolj odkrijemo, kaj je neka izjava pomenila, niti ni dovolj, da odkrijemo pomen izjave v določenem sobesedilu, ampak je pomemben način, kako je izjava oblikovana in kakšni so odnosi med posameznimi izjavami. Sobesedilo je, ne glede na situacijo, ravno tako kot besedilo, diskurzivno oblikovana entiteta, ki v ničemer ne vodi do razumevanja, ampak zgolj do razlage. Tudi sobesedilo se lahko, podobno kot besedilo, ujame v prezentistično zanko zgodovinskega raziskovanja. Tudi pogoji oblikovanja znanja in s tem osnovnih političnih konceptov so nujno del zgodovinskosti situacije.

Zaključek

Preučevanje političnih idej je specifično znotraj preučevanja zgodovine idej. Zgodovina političnih idej ni zanimiva zgolj zaradi idej samih (ki so se ali pa se niso nikoli uresničile), ampak je zanimiva zaradi političnih dejanj, ki jih napajajo ali spodbudijo. Z govori, izjavami, besedili, s slikami itn. različni avtorji izražajo politične ideje, ki se neredko uresničujejo v realnih političnih dejanjih. Avtorji z izražanjem idej izvajajo politična dejanja, ker z idejami posegajo v dojemanje političnega ali ga celo usmerjajo v določeno smer. Politične ideje je smiselno preučevati predvsem z vidika tega, kaj so naredile oz. kaj delajo. Preučevanje političnih idej zaradi idej samih je akademsko sicer zelo zanimivo početje, ki pa zgreši osnovni namen političnih idej: te niso zgolj za to, da bi nekaj opisovale oz. teoretizirale, temveč predvsem za to, da bi nekaj storile.

Preučevalci političnih idej se morajo zavedati, da s svojim preučevanjem ne samo preučujejo, temveč tudi posegajo v dojemanje političnega, njegovo konstitucijo in okvirje. Interpretacija ni samo še ena dejavnost izmed mnogih, ampak aktivno poseganje v politično. Na začetku omenjena Bibičeva teza o aktivnem momentu politične znanosti kot emancipatorni dejavnosti, ki izboljšuje življenje ljudi, je dopolnilo in opozorilo teorijam cambriške šole, ki nikoli niso zares sprejele posegajoče vloge interpreta v politično.

V prispevku smo izpostavili nekatere ključne dileme preučevanja in interpretacije političnih idej. Cambriška šola je z vpeljavo novih pristopov, temelječih na hermenevtiki in interpretativni teoriji, povzročila revolucijo v preučevanju političnih idej. Preučevanje političnih idej po cambriški teoriji nikoli ne bo več isto. Ne samo, da je ovrgla stare prevladujoče konvencije raziskovanja tako misli kot tudi dejanj, pač pa je s tem odprla možnosti novih, drugačnih vpogledov v zgodovino političnih idej.

Preučevanje se je obogatilo z epistemološkimi, ontološkimi, s teoretičnimi, filozofskimi in z metodološkimi vidiki, ki razkrivajo širino problema analiziranja političnih idej. Z razvojem metode se bogati naše razumevanje (preteklih) političnih idej za rabo v sedanjosti in prihodnosti. Predvsem pa nove metode odpirajo možnosti za druge, drugačne interpretacije (preteklih) političnih idej. Zavedanje in védenje o zdajšnjem političnem dogajanju namreč vedno temelji na analizi preteklih idej, ki se kot usedline flišnih kamnin nabirajo v arzenalu človeških političnih idej.

Opombe

1. Bibič aludira na znano Heglovo metaforo o Minervini sovi kot znanosti, ki poleti šele, ko pade mrak oz. post festum.

2. V tradiciji pragmatizma so lingvistična dejanja, kot jih izvajajo govorci in pisci, sestavljena iz dveh delov: prvega, kjer pisec ali govorec zgolj podaja besede in stavke, ter drugega, s katerim želi nekaj narediti, nekaj povedati – besedilo kot dejanje, besedilo kot namen povedati nekaj (cf. Tully 1988, 8, 9).

3. Skinnerjev metodološki postopek je Tully (1988, 7, 8) strnil v pet ključnih vprašanj: (1) Kaj je ali kaj je bil avtorjev namen pri pisanju besedila v razmerju do drugih besedil, ki sestavljajo ideološko sobesedilo? (2) Kaj avtor počenja ali je počel s pisanjem besedila v odnosu do dostopnih in za zadevo pomembnih političnih dejanj, ki sestavljajo praktično sobesedilo? (3) Kako definirati ideologije ter njihovo vzpostavitev, kako kritiko in spremembe spremljati in razlagati? (4) Kakšen je odnos med politično ideologijo in političnim dejanjem, ki najbolje razloži razpršenost posameznih ideologij in kakšne so lahko posledice tega za politično vedenje? (5) Kakšne oblike politične misli in dejanj so vključene v razširjanje in prilagajanje ideološkim spremembam?

4. Jezik ne predstavlja zgolj misli – kar omogoča jeziku, da je uspešnejši od drugih naborov znakov, je, da misel predstavlja v linearnem zaporedju, ker je ne more predstaviti naenkrat, ker si zvoki sledijo samo v določenem zaporedju. Sama misel je preprosto, enkratno dejanje; izražanje te misli pa je zaporedno dejanje. Jezik zahteva, da se preneha istočasna primerjava delov – red jezika zahteva, da se misel izraža zaporedno in linearno (Foucault 1970, 82, 83).

5. Enaka izjava ne pomeni vedno istega, kajti izjave niso logične entitete z zakoličenim pomenom in njegovo referenco: ista izjava lahko v različnih epistemičnih pogojih pomeni različno. Izjave tudi ne gre enačiti z izjavljanjem: različna izjavljanja so lahko ponavljanja istih izjav – to pomeni, da je enačenje izjav z izjavljanjem, tako kot to počne Skinner, napačno (Bartelson 1995, 70). Podobno kritiko je Thompson (1981, 9) usmeril k strukturalističnemu pristopu k jeziku, ki iz analize izpušča pomembne fenomene jezika: govorjenje kot dejanje in svobodno kreacijo izrazov. Zgodovina je v strukturalističnem pristopu izključena – toda zgodovina je več kot samo prehod iz enega stanja v drugo: je proces, v katerem ljudska bitja proizvedejo sama sebe in svojo kulturo ravno z jezikovno produkcijo. Strukturalizem poleg tega izključuje glavni cilj namena jezika: to je povedati nekaj o nečem. Jezik ima svoj idealni vidik, da nekaj pove, kot tudi svojo realno referenco, da o nečem nekaj pove (ibid.).

6. Sobesedilo je za Skinnerja medij, ki ga lahko razumemo kot jezik politike, kot nekaj, kar je v pomoč pri vzpostavljanju določenega načina političnega življenja, ki je v oporo pri določanju meja sprejemljivega, dobrega, slabega – kot ideološkega sobesedila oz. ideologije (Taylor 1988, 219).

Literatura

Adam, Frane, Ivan Bernik in Borut Rončević. 2005. A Grand Theory and a Small Social Scientific Community: Niklas Luhmann in Slovenia. *Studies in East European Thought*, 57, 1, 61–80.

Alatri, Paolo. 1980. *Oris zgodovine moderne politične misli*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Austin, John L. 1955/1990. *Kako napravimo kaj z besedami.* Ljubljana: Studia Humanitatis.

Banjac, Marinko. 2010. Developing Tanzanian Civil Society: Desiring Democracy, Self-empowerment and the World Bank. *Journal of Organizational Change Management*, 23, 6, 669–688.

Bartelson, Jens. 1995. *A Genealogy of Sovereignty*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bevir, Mark. 2000. The Role of Contexts in Understanding and Explanation. Referat predstavljen na ECPR Joint Sessions, Copenhagen, 14-19 april.

Bevir, Mark. 2002. *The Logic of the History of Ideas*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bibič, Adolf. 1978. *Politična znanost, ideologija, politika.* Ljubljana: Komunist.

Bibič, Adolf. 1986. Politična znanost 25 let kasneje. *Teorija in praksa*, 23, 12, 1401–1413.

Coleman, Janet. 1999. The Practical Use of Begriffsgeschichte. V Kari Palonen (ur.), *Finnish Yearbook of Political Thought*, 28–40. Jyväskylä: SoPhi.

Collingwood, Robert G. 1934/2001. *History as the Understanding of the Present. The Principles of History*. W. H. Dray in W. J. v. d. Dussen. Oxford: Oxford University Press.

Farr, James. 1989. Understanding Conceptual Change Politically. V Terence Ball, James Farr in Russell L. Hanson (ur.), *Political Innovation and Conceptual Change*, 24–49. Cambridge: Cambridge University Press.

Foucault, Michel. 1970. *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. London: Tavistock Publications.

Gadamer, Hans-Georg. 1978. *Istina i metoda*. Veselin Masleša, Sarajevo.

Giddens, Anthony. 1976. *New Rules of Sociological Method: A Positive Critique of Interpretative Sociologies*. London: Hutchinson.

Goričar, Jože. 1959. *Oris zgodovine političnih teorij*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Hamilton-Bleakley, Holly. 2006. Linguistic Philosophy and *The Foundations*. V Annabel Brett in James Tully (ur.), *Rethinking the Foundations of Modern Political Thought*, 20–33. Cambridge: Cambridge University Press.

Keane, John. 1988. More Theses on the Philosophy of History. V James Tully (ur.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, 204–221. Cambridge: Polity Press.

Lovejoy, Arthur O. 1970. *The Great Chain of Being: A Study in the History of an Idea*. Cambridge: Harvard University Press.

Outhwaite, William. 1985. Hans-Georg Gadamer. V Quentin Skinner (ur.), *The Return of Grand Theory in the Human Sciences*, 21–39. Cambridge: Cambridge University Press.

Ricoeur, Paul. 1981. The Model of the Text: Meaningful Action Considered as a Text. V John B. Thompson (ur.), *Paul Ricoeur: Hermeneutics and the Human Sciences*, 197–221. Cambridge, Paris: Cambridge University Press and Editions de la Maison des Sciences de l'Homme.

Skinner, Quentin. 1988. Meaning and Understanding in the History of Ideas. V James Tully (ur.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, 29–67. Cambridge: Polity Press.

Skinner, Quentin. 1988a. A Reply to my Critics. V James Tully (ur.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, 231–288. Cambridge: Polity Press.

Skinner, Quentin. 1988b. Problems in the Analysis of Political Thought. V James Tully (ur.), Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics, 102–134. Cambridge: Polity Press.

Skinner, Quentin. 1989. Language and Political Change. V Terence Ball, James Farr in Russell L. Hanson (ur.), *Political Innovation and Conceptual Change*, 6–23. Cambridge: Cambridge University Press.

Taylor, Charles. 1987. Interpretation and the Sciences of Man. V Paul Rabinow in William M. Sullivan (ur.), *Interpretive Social Science: A Second Look*, 33–81. Berkeley: University of California Press.

Thompson, John B. 1981. Editor's Introduction. V John B. Thompson (ur.), *Paul Ricouer: Hermeneutics and the Human Sciences*, 1–26. Cambridge, Paris: Cambridge University Press and Editions de la Maison des Sciences de l'Homme.

Tully, James. 1988. The Pen is a Mighty Sword: Quentin Skinner's Analysis of Politics. V James Tully (ur.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, 7–25. Cambridge: Polity Press.